

Toate drepturile rezervate. Nicio porțiune a acestei publicații nu poate fi reprodusă, distribuită sau transmisă în nicio formă, prin nicio metodă curentă sau viitoare, inclusiv: fotocopiere, înregistrare, fotografie, filmare sau prin alte metode electronice sau mecanice fără acordul în scris al editurii, cu excepția citatelor scurte, mai mici de 200 de cuvinte, necesare pentru recenzii sau referințe.

Copertă și grafică: Ted Mihu.

Fotografie: Ana-Maria Boghean.

SIONO Editura
Bd. Ion Mihalache 93-105, Sector 1 București ROMÂNIA

www.sionoeditura.com
E-mail contact:
office@sionoeditura.com

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
EM SAVA
Ana / Em Sava. - Ed. reviz. - București : Siono Editura, 2020
Index
ISBN 978-606-95013-1-3

821.135.1

Em Sava

ANNA

București, 2020

şopru – sopron
 şoş – bârnă
 ștergar – prospop
 ștergură – prosop de bucătărie
 șuștar – vas special unde se mulge lapte
 tăpsie – tavă de pâine
 tătăișa – cumnata (extins la mătușa, uneori)
 târnaț – terasă, prispă
 temeteu – cimitir
 ticăzi – a curăța
 ticlazău – fier de călcat
 tină – noroi
 tindeu – prosop
 tolomac – prost
 tomnaji – tăiței pentru supă
 tomni – a repară, a fixă, a aranja
 tromfoti – a trânti
 tulei – tulipa porumbului
 țără – puțin
 țingălău – clopoțel
 țol – pătură, cuvertură
 uăl – ol – vas de lut
 uspăț – ospăț, cu strictă referire la masa de nuntă
 vedără – găleată
 vigană – rochie
 zadie – catrință (port național femeiesc)
 zăhăi (a) – a deranja
 zgâmboit – schimonosit

CUPRINS

Prolog	1	Capitolul 37	177
Capitolul 1	7	Capitolul 38	180
Capitolul 2	9	Capitolul 39	183
Capitolul 3	13	Capitolul 40	186
Capitolul 4	18	Capitolul 41	192
Capitolul 5	21	Capitolul 42	197
Capitolul 6	29	Capitolul 43	200
Capitolul 7	33	Capitolul 44	203
Capitolul 8	36	Capitolul 45	206
Capitolul 9	40	Capitolul 46	212
Capitolul 10	43	Capitolul 47	217
Capitolul 11	50	Capitolul 48	221
Capitolul 12	53	Capitolul 49	226
Capitolul 13	61	Capitolul 50	231
Capitolul 14	69	Capitolul 51	235
Capitolul 15	75	Capitolul 52	238
Capitolul 16	82	Capitolul 53	241
Capitolul 17	87	Capitolul 54	245
Capitolul 18	92	Capitolul 55	248
Capitolul 19	99	Capitolul 56	251
Capitolul 20	104	Capitolul 57	254
Capitolul 21	110	Capitolul 58	258
Capitolul 22	114	Capitolul 59	263
Capitolul 23	120	Capitolul 60	267
Capitolul 24	127	Capitolul 61	269
Capitolul 25	129	Capitolul 62	274
Capitolul 26	133	Capitolul 63	277
Capitolul 27	138	Capitolul 64	280
Capitolul 28	141	Capitolul 65	285
Capitolul 29	144	Capitolul 66	289
Capitolul 30	148	Capitolul 67	294
Capitolul 31	154	Capitolul 68	297
Capitolul 32	158	Capitolul 69	301
Capitolul 33	162	Glosar	306
Capitolul 34	167		
Capitolul 35	170		
Capitolul 36	172		

Prolog

– Bunicăăă!!! Nu mai vorbi aşa tare! am mieunat ca o mătă răsfățată, trăgând-o de rochie, rotindu-mi jenată ochii în stânga și-n dreapta, să fiu sigură că nu mă vede cineva cunoscut.

– No! La vreme ţi-a fi rușine cu mine, mi-a răspuns la fel de sonor, cu o voce slobodă care se izbea de toți pereții autogării, mare cât o catedrală, plină stup de oameni.

– Ai grijă să nu-ţi honioşeşti vigănuţa, continuă netulburată, făcându-mă să pufnesc roşie ca focul în obrajii:

– Uff, bunică...!

Eram îmbrăcată cu o rochiță albă cu floricele albastre dintr-un material brodat, purtam niște pantofi de lac vișinii, eram știrbă și aveam un breton mult prea scurt, retezat fără milă de mama, cu două degete bune deasupra sprâncenelor, să fie sigură că nu îmi intră părul în ochi cât stau la bunici. Spânzuram cu importanță o gentuță roz cu floricele mov aplicate și mă țineam de fustele bunicii, să nu mă pierd, că mâinile îi erau ocupate de două plase grele, de rafie.

Venise la Cluj, dis de dimineață, cu singurul autobuz, ce por-

Respect pentru oameni și cărti
nea din Sava de pe Botău în creierii nopții, la ora patru, și se întorcea spre seară, să ducă și să aducă puținii navetiști care lucrau la oraș.

Aveam vreo patru ani și începusem să mă simt domnișoară, iar bunica îmi strica imaginea cu vocea ei la fel de liberă aici, ca și acasă, în ograda sau pe hotar.

Se așeză pe un colț de bancă acoperită cu mușama neagră.

– Hai! Stai în fotoliu până vine cursa, îmi zise și râsul îi sună dulce-lipicios, ca la o fetiță. Își depărta picioarele să mă așez, ca de obicei, în „fotoliu”, adică în pliul format de rochie și șorț, și să mă sprijin cu mâinile de genunchii ei. Eram obosită și-mi era somn, aşa că m-am cuibărit ascultătoare, căscând ochii și gura când autobuzul uriaș trase la peron, pufnind zgomotos și metalic ca un balaur proaspăt îmblânzit.

Într-un târziu, șoferul a deschis ușa, iar oamenii s-au urcat fără grabă, salutându-l și găsindu-și locuri.

Până dincolo de Apahida, șoseaua era asfaltată și autobuzul mesteca lin, până da cu botul în drumul pietruit. De acolo se supăra și te hurduca haotic. Mie îmi plăcea că mă saltă ca pe o mingă trecând nervos pe lângă case, păduri și dealuri. Uitam de oboseală, râzând știrb când câte o groapă mai îndrăzneață părea că vrea să-l rupă în două. Bunica mă ținea de-o mâнă, să nu fac cunoștință cu podeaua, dar nu-mi strica bucuria.

Oamenii povesteau între ei, fără să le pese că aproape cădeau de pe locuri. Unii, care munciseră din greu peste zi, dormeau cu gurile căscate și cu degetele încleștate prin somn de barele scaunelor din față.

Când ajungeam în dealul Savei, bucuria mi se aduna în gât și

mă ridicam pe vârfuri, întotdeauna nerăbdătoare să văd pe geam ulițele satului, însirate cuminti ca într-un fund de căldare cu marginile întinse și împădurite până spre casa bunicilor, din spatele căreia grădina țâșnea îndrăzneață până sus pe deal, la morintă, unde nucul mare și bâtrân stătea de pază. Cele două biserici, ca doi ochi de veghe, păreau dinadins așezate fiecare la câte un capăt de sat. Cea românească, micuță și veche de multe sute de ani, era ocrotită de coroanele rotunde ale pomilor bâtrâni ce o înconjurau, iar cea ungurească, albă, se înălța luminoasă, având în spate tufe mari de melin.

Bunicul, însotit de Rimbor, ne aștepta pe Botău și lua greutățile din mâinile bunicii:

– Ați venit, Ană? o întreba cu vocea aceea dragă și caldă, cu care-mi spunea în fiecare seară povești și mă învăța rugăciuni. Apoi se întorcea către mine și mă stârnea la vorbă. Asculta serios ce-i spuneam, se mira și mă aproba, dar avea muguri de râs în privirea lui albastră de Moș Crăciun. Blând și bun era bunicul și-l iubeam de nu mai puteam. Nu-mi venea să cred când mătușile îmi povesteau că, pe vremea când erau ele copii, bunicul le pedepsea și le punea în genunchi.

Rimbor dădea din coadă și mă adulmeca, fericit și el că mă vede. De la punte nu mai aveam răbdare și o luam la fugă pe rât să ajung mai iute în ograda, să văd ce s-a mai întâmplat în lipsa mea și să mă dau pe hinta atârnată de bunicu' pe-o creangă groasă a pomnîterului ce acoperea ca o umbrelă întreaga ogradă. Era aşa de mare că se întindea până la poiata, iar crengile lui cred că ajungeau în cer.

Bunicii veneau fără grabă, povestind și zâmbind, bucuroși de

Respect pentru omeni și cărti

parcă ar fi fost despărțiti mult timp, nu doar câteva ore și, chiar dacă nu eram atentă la vorbele lor, mă adia dulceața vocilor care se împleteau la fel de strănic ca și lanțul din care era făcut huțuțul meu.

Bunica se apuca să facă de cină și mă chema să o ajut. Cu Rimbor după mine, mă duceam să-i aduc petrinjei. Pe el îl lăsam la portiță, să nu rupă straturile și să nu se încâlcească în roșii, în ardei, în busuioc ori în alte multe tufe verzi, pentru că grădinuța era o adevărată împărătie: un soi de pădure miniaturală unde eu, un pricoput Gulliver al piticilor, pășeam cu grijă, să nu calc, de pildă, pe frunzele de castraveti. Erau supărăcioși dumnealor și se făceau amari dacă se întâmpla cumva accidental.

În ogrădă, parfumul Cald de struguri și de prune coapte era tulburat de aromele ce veneau din cohie. Bunica amesteca iute în laboș. Făcea tocănă albă și mămăligă. Eu ședeam pe scăunelul făcut de bunicu' și povesteam, iar Rimbor stătea lângă mine ascultându-mă cu o ureche și adulmecând miroslul ce-l zăpăcea de poftă. Două mâți se jucau fără frică lângă el, știind, dintr-o lungă conviețuire, că, deși mare, roșcovanul era moale ca o perină, sperînd doar străinii ce ar fi cutezat să pună piciorul în ograda noastră.

Când era gata mâncarea, bunica mă trimitea să-l chem pe bunicu'. El mulgea vacile și-mi dădea să beau lapte direct din șuștar. Râdea și-mi zicea să nu spun la nimeni, dar bunica mă prindea, că aveam mustăți și eu, ca mâtele.

Ne așezam la masă și mie-mi punea în farfurie inima, sufletul și bătuca găinii. Dădeam toate oasele lui Rimbor. Îmi era mai drag decât mâtele, că era prietenul meu. Pe ulița bunicii nu prea

erau copii cu care să mă joc. Doar Cristina lui cecea Ion, dar ea era fată mare.

Bunica împăca la sfârșit pe toată lumea, hrănind frătește și câinele și mâtele, făcându-se că nu știe de porția primită de la mine de blănos. Seara se lăsa dumnezeiește la Sava și adormeam în brațele bunicii, auzind ca prin vis vocea caldă a bunicului:

– Te-ai învelit bine, Ană? Ai grija să nu răcești.

Mirosea a gutui și-a icoane, iar eu dormeam somn fără vise.

Capitolul 1

– Niculaie!!! Hai c-o scăpat mă-ta!

Copilul se ridică alene de pe marginea șanțului. Privi cu ură spre intrarea în ogradă, unde tătășa și vecina spălau niște cârpe și le întindeau apoi la soare, în fața târnațului. Moașa era în casă cu mama și se auzeau voci: a moașei care dădea indicații, a mamei, sfârșită de efort și plâns de nou născut. Se șterse pe față cu mâneca și mestecă o înjurătură printre dinți. În loc să fie cu Ion a lu' Retezatu' și cu Toma lu' Mânântălu' pe deal, la pădure, el sta ca prostu' că mă-sa... Era ziua Sfântului Ilie. Ar fi mers cu băieții la pădure, dar cum să mai dea ochii cu ei?

– Hai s-o vezi, mă! Are mă-ta o fătuță!

Intră cu privirea în jos. Mama era întinsă în pat. Palidă și stoarsă de putere. Fața îi era galbenă și asudată. Ținea în brațe un șomoiog de cârpe și se chinuia să zâmbească:

– Hai, dragu' mamii. Hai să-ți vezi sora, spuse cu drag, privind cu teamă la băiatul desculț, care parcă nu îndrăznea să se apropie.

Niculae făcu nehotărât o jumătate de pas înspre femeia ce abia se ținea în capul oaselor. Se opri cu tălpile însipite în lutul răcoros

al casei. Strânse pumnii cu furie, aruncă o privire înveninată lauzei, se întoarse pe călcâie și ieși afară. Mama oftă din rărunchi și privi chipul alb al copilei adormite:

– S-a obișnui, șopti mai mult pentru ea.

– Tăt ii tată-so copilu' ăsta. Os de drac. Tu stai și hodinește-te, să-ți revii în puteri. Lasă-l cu Dumnezo'... spuse moașa, potrivindu-i în jurul pântecelui ștergura tare de cânepă.

Maria își înghițî lacrimile cu ochii la chipul micuț al copilei adormite.

– Ce soartă ii ave' tu, dragu' mamii? zise șoptit. Micuț avu o grimasă însoțită de o umbră de zâmbet.

– Râde la îngerași, spuse moașa terminând de cusut.

Tăie cu un cuțit ața și se asigură încă o dată că materialul tare e destul de bine potrivit pe trupul femeii.

– Marie, mă duc amu'. Dă-i la fată să sugă cât de des, să ţi se sloboadă bine laptele. Pe măgaru' ăla nu-l lua în samă. Tu-i pui în blid mămâliga. Ce-a face?

Maria privi în jos umilită. Tot satul ii știa povestea. Își strânse la piept copila și oftă adânc. O mâna răcoroasă o făcu să întoarcă brusc capul:

– Ai scăpat, mică?

– Dragu' mamii! răsuflă ușurată femeia, văzându-l pe Vaslica, fiul cel mare, și făcu o mișcare să se ridice...

– Stai liniștită și ai grija de fată. Cum o cheamă?

– Săraca! Nu m-am gândit la nume...

– S-o cheme Ana.

20 iulie 1920

Capitolul 2

Frumoasă fată le dăduse Dumnezeu. Se uitau la ea ca la soare. Oameni gospodari, cu ceva stare, aveau doi copii ca două flori. Mihai fusese curios de mic și acum era croitor. Meserie bună. Bănoasă. Veneau oamenii de pe sate să-și facă haine nemțești, ca la oraș. Mână șicusită, vorbă clară și calmă, de încredere.

– Vorbește ca un bătrân Mihai al dumitale, bade Todore. De micuț aşé o fost. I-o destupat Dumnezo' mintea. Și Maria-i ca o icoană.

Erau vorbe pe care fericitul părinte le auzea des. Amândoi copiii erau pricepuți și la câmp, dar și în casă. Și cu sapa, dar și cu vorba. Respectuoși și cuminți. Ieșeau cu fruntea sus și zâmbind în fiecare duminică dimineață, când mergeau toți patru, frumos gătiți, la biserică. Pe fata fragedă ca un boboc de trandafir puseseră ochii mulți feciori din sat și nu numai. Dar ea era copilăroasă și mai mult se ținea de mă-sa decât să aibă gând de măritiș, ca altele de vârsta ei. Însă toate au un rost pe lume și trebuia să se aşeze și ea la casa ei. Altfel, din căprioară, putea ajunge iute fată bătrână și de batjocură în sat. Acum ii era timpul. Tata știa. Îl cam durea sufletul de râsul ei de tinerețe, dar bătea cu

pumnul în masă când femeia încerca să-l domolească și să-l convingă să mai aștepte un an, doi, să se mai coacă fata. Nu! Acum era momentul. La horă nu stătea nici un joc, ca altele care se îmbiau și tot degeaba. Toți flăcăii din sat poftea la nurii Mariei, dar ea râdea nepăsătoare, fără să dea de înțeles că ar plăcea pe vreunul. Până și Mirel, băiatul popii, zâmbea pe sub mustață când vorbea cu Maria. Dar nu era de nasul lor și, oricum, fata râdea de el pe la spate. Că are urechile clăpăuge și că aşa trebuie să arate o maimuță, ca băiatu' popii. Mama o sfădea cu blândețe, râzând și ea. Avea fata asta un soi de-a spune lucrurile că te simțeai gâdilat cu poftă de râs când povestea ea ghidușii.

– Nu-i frumos Marie să râzi de nime'. Și el îi copilu' cuiva, dar îi venea să râdă și ei și se gândeau că aşa trebuie să arate o maimuță, știe Maria ce știe. Deși, de unde păcatele să vadă ea maimuță?

Mihai era drept ca bradu' și serios. Se sfătuia tata cu băiatu' în orice. Și de pământ, și de mersul lucrurilor din ogrădă, dar și de măritișul Mariei tot cu el vorbea seara, după ce mulgeau vacile.

Fata era dorită de mulți în sat. Și din alte sate, dar nu ar fi dat-o departe de casă. Numai Grigore din deal și-a dat fata tocmai în Bonțida, n-a găsit unul în toată Sava să o ia. Că vorba ceea:

*Care fată-și lasă satul
Mânce-o jalea și păcatul
Că și eu mi l-am lăsat
Multă jale am mâncat.*

Era copilăroasă Maria, e drept, dar i-a veni mintea la cap când a fi la casa ei și-a avea și ea soacră. Că aia nu-i ca mama. Nu se teme că l-a face de rușine la casă străină, că știa mânuia și furca și

suveica și lingura în oala de mămăligă.

Dintre flăcăii ce puseseră ochii pe fată, cel mai potrivit i se părea Voinicu, un băiat curajos și harnic, fruntea tinerilor din sat. Era și de familie bună. Că trebuie să te uiți și cu cine te încuscrești. Dacă tata doarme-n șanț după prea mult jinars de prune, nici feciorul n-a ocoli crâșma. Poate nu amu' la tinerețe, dar cu rându' viața te cioplește după chipul și asemănarea părintelui tău.

A chemat-o la el pe Maria și, cu duhul blândeții, i-a spus ce gândește:

– Dragu' ăsta de timp nu stă, fata tatii, și toate trebuie făcute la vremea lor.

Când a auzit de Voinicu, Maria n-a zis nimic. Nică da, nici ba. S-a uitat o secundă cu albăstrelele ei de ochi senini în ochii părintelui și frica din ei l-a înmuiat pe badea Todor. Preț de o secundă doar. El era cap de familie și nu îmbătrânișe degeaba. Fata va face pe voia lui. Și-a dres vocea și i-a spus că, de are pe altul în minte și-i din neam de oameni întregi, el nu zice ba. Dar fata a stat cu ochii în pământ rușinată și n-a zis nimic.

În a doua săptămână după Paște s-au înțeles să vină pe vedere, s-o ceară după obicei. A tăiat mama doi pui de tocană și i-a pregătit cu ochii în lacrimi. Nu-și simțea fata încă pregătită. Cum să-i dea drumul în lume la greu și la necaz aşa Tânărucă?

Au venit toți trei la ceas de seară, îmbrăcați cu hainele bune, cu veselie pe față, cu o fele de jinars și cu ciureghe proaspăt făcute de lelea Nastasie. S-au pus la masă și la povesti. Despre seceta mare, despre pământuri, despre oamenii din sat. A adus apoi badea Todor jinars bun și limbile s-au dezlegat și au început a se